

ХЪРМАН
МЕЛВИЛ

БАРТЪЛБИ,
ПИСАРЯТ

т
р
а
н
с
в
е
р
с
а
л
и

Herman Melville
Bartleby, The Scrivener
A Story of Wall-Street
1853, 1856

Хърман Мелвил
Бартълби, писарят
История от Уолстрийт

- © Тодор Петков, *превод от английски език*
© Яна Левиева, *художник*
© издателска къща **К** – критика и хуманизъм, 2013

ISBN 978 954 587 178 8

*Изданието е частично подпомогнато
от Посолството на САЩ в София.*

kx@bsph.org

ХЪРМАН
МЕЛВИЛ

*Б*АРТЪЛБИ,
ПИСАРЯТ

ИСТОРИЯ ОТ УОЛСТРИЙТ

превод от английски: Тодор Петков

Аз съм доста възрастен човек.

Природата на моите занимания пред последните тридесет години ме е вкарвала в контакти, по-дълбоки от обичайните, с един може би интересен и доста своеобразен род хора, за които обаче, доколкото знам, нищо не е било писано засега – имам предвид преписвачите на документи, или писарите. Познавал съм твърде много такива, както професионално, така и лично, и ако пожелаея, бих могъл да разказвам различни истории, на които добродушните господа биха се смели, а сантименталните души биха си поплакали. Но аз бих захвърлил биографиите на всички писари само заради няколко пасажа от живота на Бартълби, който бе най-странният писар, за когото съм чувал. Бих могъл да напиша пълно житие за други преписвачи, но за Бартълби не може да се направи нищо такова. Смятам, че не съществуват достатъчно материали за пълна и задоволителна биография на този човек. Това е невъзстановима загуба за литературата. Бартълби бе едно от онези същества, за които не може да се твърди нищо със сигурност, освен от оригинални източници, каквито в случая има твърде малко. Онова, което моите собствени изумени очи са видели от Бартълби – именно това е всичко, което зная за него, освен всъщност едно смътно съобщение, което ще бъде приложено накрая.

Преди да представя писаря, както ми се яви за пръв път, е подходящо да кажа две думи и за себе си, моите служители, моите кабинети и общата обстановка, защото това описание е необходимо за адекватното разбиране за основния герой.

На първо място, аз съм човек, който от млади години е бил изпълнен с дълбокото убеждение, че най-лесният начин на живот е най-хубавият. Затова, въпреки че принадлежа на една пословично енергична и нервна, на моменти госта бурна професия, аз никога не съм допускал нищо такова да наруши моя покой. Аз съм един от онези неамбициозни адвокати, които никога не се обръщат към съдебни заседатели, нито пък привличат обществените аплодисменти по някакъв друг начин, а в хладното спокойствие на уютен кабинет се занимават с уютен бизнес сред полиците, ипотеките и нотариалните актове на богаташите. Всеки, който ме познава, ме смята за един във висша степен *надежден* човек. Покойният Джон Дейкъб Астор, човек твърде далечен на поетическия ентусиазъм, не се колебаеше да обяви за най-важно мое достойнство благоразумието, а на второ място – моята методичност. Това, че нерядко бях използван като професионалист от покойния Джон Джейкъб Астор, не го казвам от суета, а само за да отбележа факта; признавам, че обичам да повтарям това име, понеже в него има нещо закръглено, сферично, и понеже звъни като златно ключе. Ще добавя непринудено, че не бях безразличен към доброто мнение на покойния Джон Джейкъб Астор.

Известно време преди периода, в който започва тази малка история, моите занимания бяха нараснали доста. Бе ми възложена добрата старинна длъжност секретар на Съда на справедливостта,¹ която вече не съществува в щата Ню Йорк. Не беше особено трудоемка служба, но пък много приятно благодарна. Рядко избухвам, а много по-рядко изпадам в опасно възмущение от неправди и скандали, но нека ми бъде позволено тук да постъпя безразсъдно и да заявя, че смятам внезапно и насилствено закриване на този пост от новата щатска конституция за един... преждевременен акт, тъй като бях разчитал на доживотно ползване от облагите от длъжността, а ги получавах в течение само на няколко кратки години. Но това е между другото.

Кантората ми беше на горния етаж на Уолстрийт № ... . От едната ѝ страна се виждаше бялата стена на вътрешността на една широка осветителна шахта, пронизваща сградата от горе до долу. Тази гледка можеше да се смята за еднообразна, лишена от онова, което пейзажистите наричат „живот“. Но и така да е, гледката от другия край на кантората предлагаше най-малкото контраст. В онази посока прозорците ми предлагаха неограничен изглед към една величествена

---

¹ В сферата на т.нар. „право на справедливостта“ влизат напр. граждански дела по проблеми, непредвидени в писаните закони и прецеденти, но различни от обичайното право, или пък позволяващи по-широко тълкуване на писаното право, и които се разглеждат без съдебно жури. Съдът от този тип в щата Ню Йорк е бил и апелативна инстанция; бел. пр.

тухлена стена, почерняла от времето и постоянната сянка – стена, която не се нуждаеше от далекоглед, за да изпъкнат тайните ѝ красоти, но за благо на всички късогледни зрители тя бе доближена на десет фута разстояние от моите прозорци. Благодарение на огромната височина на околните сгради и на това, че кантората ми бе на втория етаж, пространството между тази стена и моята немалко напомняше на огромна квадратна цистерна.

10 В периода тъкмо преди пристигането на Бартълби под мое ръководство работеха двама писари и едно обещаващо момче като разсилен. Първо, Търки; второ, Нипърс; трето, Джинджър Нът. Тези означения може би приличат на имена, каквито обикновено не се срещат често в указателя. Всъщност това бяха прякори, които тримата служители си бяха дали взаимно и които бяха преценили като изразяващи съответните им личности или характери. Търки – „Пуцката“ – бе нисък пълен англичанин приблизително на моя възраст, което ще рече някъде недалеч от шестдесетте. Сутрешно време можеше да се каже, че лицето му бе с хубав румен цвят, но след дванадесет часа по плагне – времето, по което обядваше – то пламтеше като камина, пълна с коледни възленчета, и продължаваше да пламти, но като че ли с постепенно гаснене, докъм шест часа следобед, а след това вече не виждах собственика на лицето, което придобиваше най-високата си меридианна точка заедно със слънцето, сякаш бе

настроено по него и се издигаше, кулминираше и спадаше обратно на всеки следващ ден, с еднаква регулярност и неотслабващ блясък. Много са странните съвпадения, на които съм попадал през живота си, сред които не на последно място бе фактът, че точно когато Търки изпускаше най-пълното сияние на своята червена и лъчиста физиономия, точно тогава, в този критически момент започваше ежедневиият период, през който смятах служебните му качества за сериозно увредени през остатъка от денонощието. Не че тогава го обземаше безделие или отвращение към работата – нищо подобно. Трудността бе, че той придобиваше склонност да изпада в прекалена енергичност. Обземаше го странна, възпалена, тревожна, неуравновесена буйна активност. Той ставаше невнимателен при потапяне на перото си в мастилницата. Всичките му петна по моите документи се появяваха там след дванадесет часа по пладне. Възщност той бе буен и плачевно склонен към правене на петна по следобедно време, но в някои дни отиваше още по-далеч и ставаше доста шумен. В такива моменти лицето му отново пламтеше с още по-пищен колорит, сякаш битуминозни въглища се изсипваха върху антрацит. Той неприятно тракаше със стола си, разпиляваше попивателния пясък от кутията, нетърпеливо накълцваше на парченца перата при подострянето и ги хвърляше на пода с внезапна страст, изправяше се и се облягаше на масата, боксирайки се с хартиите по най-неподобаващ начин, който

бе тъжно да се наблюдава у човек на неговите години. Въпреки това, тъй като той бе извънредно ценен за мен в много отношения, пък и през цялото време преди дванадесет часа по пладне бе най-бързото и най-устойчиво същество, изпълняващо голям обем работа, и то така качествено, както малцина могат – по тези причини аз бях склонен да затварям очи пред неговите ексцентричности, макар че понякога и протестирах. Правех го доста меко обаче, защото макар и да бе най-възпитан – какво говоря, най-приветлив и изпълнен с чинопочитание – човек сутрин, след обяда той можеше, ако бъде провокиран, да стане малко остър в изказа си, всъщност безочлив. Ценейки сутрешната му работа, аз бях решен да не я губя, но същевременно пламенните му маниери след дванадесет часа ме притесняваха, и тъй като съм мирен човек и не желяех чрез мъмрението си да предизвикам нелицеприятни отговори от него, аз се заех един съботен следобед (той винаги бе по-зле в събота) да му намекна много любезно, че тъй като възрастта му напредва, би било добре да се намали трудовото му натоварване – накратко, че не се налага да идва в кантората ми след дванадесет, а след храненето за него е най-добре да си отиде у дома и да почива до чаено време. Но не – той настоя на своята следобедна отдаденост на службата. Изражението му стана непоносимо трескаво, докато той ораторстваше, за да ме убеди – размахвайки дълга линия в другия край на стаята – че ако трудът му сутрин е полезен,

как тъй може да се мине без него след обяда?

– С Ваше позволение, сър – каза Търки по този повод – аз се смятам за Ваша дясна ръка. Сутринта само подреждам и разгръщам колоните си, но след обяда заставам начело и храбро ги повеждам срещу врага, ето така! – и той буйно размаха линията.

– Ами петната, Търки? – подхвърлих аз.

– Вярно, но с Ваше позволение, сър, погледнете тази коса! Аз остарявам. Несъмнено, сър, едно-две петна в горещия следобед не могат да бъдат сурово обвинение срещу побелелите коси. Старостта – дори ако петни страницата – трябва да бъде уважавана. С Ваше позволение, сър, ние с Вас и двамата остаряваме.

Трудно можеше да се устои на такъв апел към съчувствие спрямо събрат по съдба. При всички случаи беше ясно, че той няма да си тръгне. Затова склоних да го оставя, макар и твърдо решен, че следобедите той ще се занимава с по-маловажните ми документи.

Нипърс – „Щипците“ – вторият в моя списък, бе жълтеникав млад мъж, с бакенбарди и като цяло с госта пиратски вид, на около двадесет и пет години. Винаги съм го смятал за жертва на две зли сили – амбиция и лошо храносмилане. Амбицията му личеше в известна нетърпеливост при изпълнение на задълженията на прост писар, едно неоправдано узурпиране на строго професионални задачи като оригиналното съставяне на правни документи. Лошото храносмилане, изглежда, бе

причина за появяващите се понякога нервна сприхавост и раздразнително зъбене, което караше зъбите му да издават ясен стържещ звук по повод на допуснатите при преписването грешки, за неужните проклетия, които просъскваше шепнешком, а не на висок глас, в разгара на работата, и най-вече за постоянното недоволство от височината на работното си писалище. Макар и госта съобразителен технически, Нипърс така и не успя да застави това писалище да изпълни изискванията му. Слагаше под него летвички, всякакви видове трупчета, късчета многослоен картон, а накрая дори стигна дотам да изпробва едно изтънчено нагласяване чрез завършващи елементи от сгънатата попивателна хартия. Но никое изобретение не помогна. Ако с цел да облекчи гърба си той нагласяше капака-плот под остър ъгъл нагоре, почти към брадичката си, и пишеше като човек, използващ за писалищен плот стръмния покрив на холандска къща, то тогава твърдеше, че това спира кръвообращението в ръцете му. Ако пък свалеше плота до нивото на пояса си и се прегърбваше, пишайки, тогава пък го заболяваше гърбът. Накратко, истината бе, че Нипърс не знаеше какво иска. Или ако искаше нещо, то бе да се отърве изцяло от писарската маса. Сред проявите на неговата болна амбиция бе любовта му към визити от някакви съмнително изглеждащи хора с опърпани палта, които той наричаше свои клиенти. Всъщност аз добре знаех, че той не само бе на моменти значителен политик на квартално ниво, но понякога

вършеше едно-друго по дела на мирови съдии и не бе непознат по стъпалата на Гробниците.² Имам достатъчно основания да вярвам обаче, че един от индивидите, който го потърси веднъж в кантората ми и за когото той с величествен вид настояваше, че му е клиент, не бе друг, а кредитор, а уж нотариалният акт бе всъщност иск. Но при всичките си недостатъци и неприятностите, които ми създаваше, Нипърс, както и неговият съотечественик Търки, ми бе госта полезен: той пишеше чисто и сърчно, а когато искаше, не му липсваха дори джентълменски обноски. При това винаги се обличаше като джентълмен, с което, без да иска, придаваше солидност на моята кантора. Що се отнася до Търки, аз хвърлих много сили, за да не изглежда той уронващо за мен. Дрехите му все изглеждаха мазни и миришеха на евтини гостилници. Панталоните му висяха хлабаво и приличаха на торби през лятото. Палтата му бяха отворителни, а шапката му не ставаше да я докосне човек. Но докато шапката му бе за мен предмет на безразличие, понеже неговата естествена възпитаност и чиновочитанието на англичанин винаги го заставах да я сваля при влизане в помещение, палтото му обаче бе друга работа. Доста спорих с него за палтата, но без резултат. Истината, предполагам, бе, че човек с тъй нисък

² Разговорно название на сграда в египтомански стил, в която по онова време се помещават различни съдилища, полиция, следствени изолатори и затвор, с официално име *Нюйоркски съдебни зали и дом за задържане*; бел. пр.

доход не можеше да си позволи да се купи с таква лъскаво лице едновременно с лъскаво палто. Както веднъж подметна Нипърс, парите на Търки отиваха предимно за червено мастило.³ Един зимен ден подарих на Търки едно от собствените си палта, доста почтено на вид, сиво, с подплата, което доставяше извънредно приятна топлина и се закончаваше по цялата дължина от коляното до шията. Мислех, че Търки ще оцени жеста и ще изостави своята припряност и необузданост през следобедите. Но не би. Искрено вярвам, че сгушването в едно тъй пухесто и подобно на одеяло палто имаше пагубно влияние върху него, на същия принцип, според който прекалено много обес вреди на конете. Всъщност точно както се казва за един буен и непокорен кон, че се пъчи от овеса, така и Търки се пъчеше от палтото си. То го направи нагъл. Той бе човек, за когото благосъстоянието бе вредно.

Въпреки че имах свои несподеляни предположения относно навиците на Търки да си угажда, за Нипърс бях убеден, че каквито и да са недостатъците му в други отношения, той поне бе въздържан млад човек. Но всъщност негов винар бе самата природа, която по рождение го бе дарила тъй обилно с раздражително, сякаш ракиено настроение, че всички пътиета се оказваха ненужни. Когато си помисля как в тишината на моята кантора

³ Намек едновременно за зачервяващия лицето алкохол и за мастилото, с което се записват дълговете, направени заради него; бел. пр.